
Reflexen

H.G.L. Peels

Er is veel in beweging

Met belangstelling volgde ik eind dit voorjaar twee lastige discussies in de dagbladers: over het bestaan van de hel en over het zingen van wraakpsalmen.

De eerste discussie is natuurlijk al heel oud, en echt nieuwe argumenten heb ik niet zien langskomen. Dat was ook niet het geval tijdens de debatavond over dit thema die georganiseerd werd door het *Nederlands Dagblad*. Brandstof voor de discussie was ditmaal geleverd door twee Amerikaanse *evangelical* theologen, Rob Bell en Francis Chan, met volstrekt tegengestelde standpunten. Hun boeken waren ras in het Nederlands vertaald en werden gretig gekocht. Het meest interessant waren de resultaten van een opinieonderzoek over het geloof in de hel door Blauw Research, in opdracht van genoemd dagblad en het EO-programma *Door de wereld*. Zoomen we bij de uitkomsten hiervan in op de gereformeerde gezindte, dan blijkt 91% van de geënquêteerden in het bestaan van de hemel te geloven en 67% in het bestaan van de hel. Een veelzeggend verschil. Overigens kan hierbij nog worden aangetekend dat onder die laatste 67% bijna de helft van mening is dat het vanwege de liefde van God uiteindelijk toch wel met alle mensen goed komt.

De tweede discussie werd gevoerd rondom het fenomeen ‘weigerorganisten’ en een RD-symposium ‘Onbekende psalmen’. Het is mij gelukkig nog nooit overkomen dat een organist weigerde een vers uit een wraakpsalm te begeleiden, als ik dat tijdens een eredienst opgaf. Nu moet ik hier wel direct bij zeggen dat ik slechts zelden een dergelijk psalmvers opgeef. Dit is niet omdat ik zo’n vers diskwalificeer als een immorele uitschieter van een te boze psalmist, laat staan als een uiting van een onvolmaakt geloofsleven dat nog niet op nieuwtestamentische hoogte zou zijn gekomen. Integendeel, ik meen dat in de vloek- of wraakbede heel wezenlijke elementen van het geloof aan de orde zijn: de eer en de heiligheid van God, het opkomen voor het recht, het verlangen naar het herstel van de verbondsgemeenschap, het afzien van eigen wraakneming. Maar het gaat wel om teksten die een plaats hadden in de *oudtestamentische* fase van de heilsgeschiedenis. Niet voor niets ontbreken in het Nieuwe Testament gebeden als die uit Psalm 69 of 137. Deze gezichtspunten kwamen in de algemene discussie onvoldoende uit. Ik noem slechts drie zaken die van belang zijn voor het verstaan van deze wraakbeden: de unieke concentratie op het volk Israël toen, de kennis van de taal en voorstellingswereld van

de oudoosterse vloektraditie, en het feit dat in het Oude Testament het zicht op het leven na de dood en Gods eindgericht grotendeels ontbreekt. Kunnen we vandaag als nieuwtestamentische christenen in de eredienst de oudtestamentische wraakpsalmen nog (laten) zingen? In de ingezonden commentaren werd een krachtig ‘neen’ afgewisseld met een heftig ‘ja’. Het ligt echter genuanceerder. Mijns inziens zullen we deze psalmen vanwege het gemakkelijke misverstaan ervan niet zomaar meer kunnen zingen in de eredienst – *tenzij* de strekking ervan eerst duidelijk wordt uitgelegd.

Wat me bij beide discussies echter vooral getroffen heeft, is dat de brede bedding van de gereformeerde traditie in de algemene meningsvorming steeds minder vanzelfsprekend is voor velen die zich overigens wel tot de orthodoxie blijven rekenen. Vandaag gaat het over de hel en wraakpsalmen, morgen over de aanstoot van bloedige offers en het kruis, overmorgen over de particulariteit van Gods weg met Israël of de uitverkiezing. De oude kwesties waarover zo veel gestreden is (verbond en doop, toe-eigening des heils), zijn niet meer de vragen van heden. Het gaat veel directer over de meest centrale leerstukken van het christelijk geloof. Bepalend lijken dan steeds meer te zijn het eigen gevoel of gevoelens (‘dat kan ik me niet voorstellen’), het volgen van krachtige *opinionleaders*, het eclecticische redeneren. Een gezamenlijk gedragen belijden via een eeuwenoude confessie wordt voor veel kerkmensen, vrees ik, steeds problematischer. In het internettijdperk raakt een nieuwe generatie gewend aan een wereld die wervelend en verwarrend vol van meningen is en waarin een mens al kiezend zijn weg moet zien te vinden. Daar past bijvoorbeeld het spreken over hel en wraak dus echt niet bij. Het woord ‘gereformeerd’ zelf lijkt in ons land al meer belast te raken met het odium van ‘gesloten, strak en benauwd’. Wat betekent dit voor het gereformeerde belijden, de gereformeerde kerken en de gereformeerde theologie in de nabije toekomst? Er is veel in beweging...

Christelijke organisaties in beweging

Het is alom bekend dat verenigingen en organisaties van christelijke of gereformeerde huize het niet gemakkelijk hebben. Om maar een voorbeeld te noemen: een algemene ledenvergadering van een gereformeerde schoolvereniging als het Greijdanus College Oost-Nederland (met 3500 leerlingen) wordt door nog slechts een handjevol mensen bezocht. Vooral voor jongeren is het automatisme van vroeger waarmee men lid werd van een gereformeerde organisatie helemaal verdwenen. Het is blijkbaar steeds minder aantrekkelijk om je te binden aan een vastomlijnd verband, behalve als het om een voetbalvereniging gaat. Sprekend waren de woorden van Henk Schaafsma bij zijn afscheid in mei jongstleden als voorzitter van de christelijke werkgevers- en

werknemersorganisatie Christennetwerk GMV. Hij pleitte voor de ontwikkeling van een nieuwe strategie voor de toekomst en inventiviteit ten aanzien van gemeenschappen en vormen. ‘Willen kerken en christelijke organisaties in Nederland over tien jaar nog een plek in de samenleving hebben, dan moeten zij werk maken van het doordenken en het vernieuwen van hun christelijke waarden.’ Onze culturele context verandert zodanig en zo snel, dat inderdaad grondig nagedacht moet worden over het bewaren van het gereformeerde erfgoed in een nieuwe era, en hoe daarmee om te gaan in onze open internetwereld.

De vraag of en hoe levensbeschouwelijke organisaties vandaag kunnen overleven, werd in een artikel in *Radix* 36/2 (2010) door Jan van der Stoep van een boeiend antwoord voorzien. Ik geef enkele van zijn gedachten weer, omdat ze mij in dit verband nog steeds zeer actueel lijken. Wij leven, aldus Van der Stoep, in een samenleving die steeds meer een netwerkachtig karakter krijgt. Er wordt niet langer in institutionele termen over religie gedacht. Geloof en levensovertuiging worden veeleer gezien als product van een individuele zoektocht naar zin. De klassieke levensbeschouwelijke organisaties hebben zich echter altijd sterk laten leiden door het ‘transmissiemodel’: het uitdragen van een missie, het mobiliseren van een achterban, en het optreden als spreekbuis namens de achterban voor de samenleving als geheel. Er was sterk besef van de eigen identiteit van de organisatie; tegelijkertijd werd ervan uitgegaan dat de achterban een tamelijk stabiel en homogeen karakter heeft. Dit is in steeds mindere mate het geval, de diversiteit binnen de eigen achterban groeit met de dag. Hiermee neemt ook de druk toe om geen selectie aan de poort meer toe te passen, met alle consequenties daarvan op termijn.

‘Het zelforganiserend vermogen van het publiek neemt toe en dat betekent dat ze zich niet meer zo gemakkelijk aan een bepaald standpunt of een set van overtuigingen laten binden’ (p. 107). Terecht constateert Van der Stoep dat hierdoor het accent voor een gereformeerde of bredere levensbeschouwelijke organisatie al minder op identiteit en steeds meer op imago en reputatie komt te liggen. Waar mensen zich moeilijker binden en hun eigen gemeenschappelijke netwerken gaan construeren, wordt het onderscheid tussen publiek en privaat diffuser. De wereld is niet meer het tegenover dat veroverd moet worden of waaruit je je moet terugtrekken vanwege alle bedreigingen – deze attitudes werken niet meer in een netwerksamenleving met al haar moderne communicatiemiddelen. Van der Stoeps artikel eindigt met de wens dat levensbeschouwelijke organisaties niet meer primair gericht moeten zijn op invloed die ze zelf naar buiten toe kunnen uitoefenen, maar zich moeten laten voeden door de bron waaraan ze hun inspiratie ontleen, waardoor als het ware een magnetisch veld wordt gecreëerd dat mensen zal aantrekken. Dit

lijkt mij eigenlijk niet iets wezenlijk anders te zijn dan voorheen de bedoeling was, maar wel een accent dat op het veld van christelijke organisaties veel in beweging zal kunnen zetten.

Kerken in beweging

Onmiskenbaar beweegt er zich ook het een en ander in de relaties tussen kerken onderling, en in de ontmoeting tussen kerkleden over de kerkgrenzen heen. Waar enerzijds de druk op kerkelijk Nederland toeneemt – al meer sléchts een kraam op de brede levensbeschouwelijke markt – vermeerderen zich anderzijds de signalen van de wil en de wens om meer samen op te trekken. Heeft Herman Bavinck niet ooit gezegd ‘Wat alle ware Christenen verbindt is nog altijd meer dan wat hen scheidt’ (*Gereformeerde Dogmatiek* IV, § 53)? Mogelijk heeft in deze ontwikkeling de Nationale Synode van Dordrecht-2010 een katalysatorfunctie gehad, maar reeds eerder waren vormen van ‘nieuwe oecumene’ gegroeid. Op initiatief van de PKN-scriba Arjan Plaisier wordt een poging gedaan om oude en nieuwe oecumenische krachten te bundelen in een overkoepelend Nederlands Christelijk Forum, dat vermoedelijk volgend jaar februari voor de eerste maal in een retraite zal samenkomen. Het zal dan niet gaan om het opstellen van verklaringen of formulieren, maar om het aangaan van het geloofsgesprek rondom ons gezamenlijk toebehoren aan Christus. Mijns inziens is deze beweging van harte welkom en ook hard nodig. Maar dan wel zo breed mogelijk; hier horen zeker ook de migrantenkerken bij.

Over het precieze aantal migrantenchristenen in Nederland gaan de meningen uiteen, zo bleek uit recente onderzoeksresultaten. Neem je het woord migrant in de brede zin van het woord en reken je ook de Noord-Amerikaanse en Europese christelijke immigranten mee, dan kom je op een aantal van ruimschoots een miljoen. De meesten van hen vallen onder de vereniging voor migranten- en internationale kerken SKIN (Samen Kerk in Nederland). Het valt op hoe weinig over hen bekend is bij de gevestigde kerken en hoe weinig contact er met hen is. Terwijl ieder jaar tientallen grote kerkgebouwen in ons land gesloten worden, moeten de SKIN-gemeenten het soms met schamele (en dure) onderkomens doen. Hier valt kerkelijk en geestelijk nog heel wat winst te boeken. Niet om te streven naar gekunstelde kerkelijke eenheid, maar wel om te jagen naar het samen staan voor de naam van Christus in onze postchristelijke samenleving.

Over de kerkgrenzen heen timmeren ook andere organisaties aan de weg, en brengen mensen samen. Drie voorbeelden. Op het breukvlak van geloof en wetenschap wordt veel mooi werk verricht door Forum-C (Forum voor geloof, wetenschap en samenleving), zo ook in de conferentie ‘Durf te den-

ken' (7 juni jl.) waar Alister E. McGrath een bevlogen verhaal hield over de relatie tussen geloof, wetenschap en cultuur. Een gelijknamige cursus voor studenten werd gepresenteerd; het is te hopen dat die veel gebruikt wordt. De Evangelische Alliantie en de Nederlandse Zendingsraad organiseerden de studiedag 'To be or not to be: HIS Church' (9 juni jl.) met als sprekers de Britse oudtestamenticus en missioloog Chris J.H. Wright en onze Hollandse Stefan Paas. De vraag hoe de kerk het evangelie geloofwaardig uit kan dragen in een geseclariseerde, postmoderne context en daadwerkelijk missionair kan zijn, raakt onmiskenbaar de identiteit van de kerk zelf. Gestaaft breidt zich zowel in Nederland als elders in Europa ook het werk van Veritas uit, een organisatie die het debat over geloof en wetenschap aan de universiteiten wil stimuleren. Over de vraag of er goede rationele argumenten zijn voor het bestaan van God, kruisten tijdens een Veritas-debat (26 mei jl.) aan de Vrije Universiteit de vermaarde filosoof Richard Swinburne en Herman Philipse de degen. Dit zijn de vragen die ertoe doen, en een heldere bespreking ervan voorziet in een grote behoefte.

Bij al dit soort gelegenheden ontmoeten jonge en minder jonge christenen elkaar, bezinnen zich op basale levensvragen, en vervagen kerkelijke grenzen. Dit heeft onherroepelijk consequenties voor de toekomst, en de (gereformeerde) kerken doen er goed aan dit te verdisconteren in de ontwikkeling van de kerkelijke contacten.

Theologische universiteiten in beweging

De laatste jaren lijkt heel theologisch Nederland haast koortsachtig in beweging te zijn, met verstrekkende gevolgen. Nog maar een decennium geleden zouden we dit niet voor mogelijk hebben gehouden; als er over een paar jaar een terugblik met evaluatie komt, ben ik erg benieuwd naar de conclusies. De berichten over inkrimping en/of verhuizing volgen elkaar snel op: PThU naar VU en Groningen, remonstranten naar VU, sluiting Kampen-I, baptisten naar Amsterdam, sluiting bachelors-theologie in Utrecht, et cetera. Wanneer komt aan al deze onrust een einde? Voorlopig nog niet, als het aan Kampen-II ligt. De Raad van Toezicht van de Theologische Universiteit Kampen presenteerde in mei jongstleden een rapport over de toekomst van de opleiding aan de generale synode van de GKV. Een groot aantal belangrijke besluiten werd genomen, onder andere over de instelling van een Praktijkcentrum voor theologie en gemeenteopbouw (samen met de Gereformeerde Hogeschool Zwolle), de opzet van een Engelstalige master en de instelling van een bijzondere leerstoel Christelijke identiteit. De meeste aandacht ging uit naar de besluitvorming rondom de stimulans tot samenwerking met andere universiteiten – waarbij de Theologische Universiteit Apeldoorn overigens wel met

stip genoteerd blijft staan – en een haalbaarheidsonderzoek naar de vraag of de universiteit mogelijk ook moet verhuizen. Het is duidelijk dat ‘Kampen’ enigszins ongeduldig is geworden ten aanzien van ‘Apeldoorn’, en meent dat er onvoldoende zicht is op een verbreding en verdieping van de samenwerking, gelet op ‘verschillen in cultuur en tempo’. Prompt klonk in de pers daarna een oproep tot een ‘theologisch lenteakkoord’, van drie jongere docenten die aan de TUK en de TUA zijn verbonden. Nu vormen de Reflexen niet het podium om inhoudelijk op deze materie dieper in te gaan, maar het is wel bekend dat vanuit Apeldoorn al langer gesprekken gaande zijn met diverse instellingen om te komen tot een breder instituut of samenwerkingsverband waarin de toekomst van de gereformeerde theologiebeoefening in Nederland zo goed mogelijk gewaarborgd is. Samen op snelheid komen is ook een kunst.

Theologisch onderzoek in beweging (1)

Ondertussen gaat de al jaren bestaande samenwerking tussen Kampen en Apeldoorn onverdroten voort. Zelfs nog breder: TU Apeldoorn, TU Kampen en ETF Leuven tekenden recentelijk een samenwerkingsovereenkomst op het terrein van de oude gereformeerde theologie. In Kampen en Apeldoorn zelf vond een reorganisatie van het theologisch onderzoek plaats. In de periode 2012-2017 zal niet langer gewerkt worden met onderzoeksgroepen die geformeerd zijn langs de lijnen van de klassieke theologische vierdeling (bijbels, historisch, systematisch, praktisch), maar meer interdisciplinair. Het resultaat hiervan was de formatie van de volgende drie onderzoeksgroepen:

1. een onderzoeksgroep van bijbelwetenschappers en systematisch theologen onder de titel ‘Who is Like You Among the Gods? The One and Three in a Pluralistic Context’;
2. een onderzoeksgroep van historici, met een concentratie op de reformato-
rische historische theologie vóór 1750, onder de titel ‘Early Modern Reformed Theology: Church, Faith, and Theology in Reformation and Reformed Orthodoxy’, en
3. een onderzoeksgroep met een samenwerkingsverband van praktische theologie (inclusief missiologie), *public theology* en theologische ethiek, onder de titel ‘Reformed Traditions in Secular Europe’.

Al met al een ambitieuze aanpak die hopelijk belangwekkend en productief zal blijken te zijn. Wat het eerste programma betreft, is de directe samenwerking van exegeten en dogmatici een mooi experiment. Sinds de programmatische rede van Johann Philip Gabler ‘Oratio de iusto discrimine theologiae biblicae et dogmaticae, regundisque recte utriusque finibus’ (1787), die het theoretisch fundament legde onder het goed recht van een zelfstandige bijbelse theologie, zijn de wegen van de bijbelse theologie en de dogmatische

theologie steeds verder uiteengegaan. Het is een uitdaging om in de nieuwe onderzoeksgroep deze wegen meer te laten convergeren, en dat met name rondom het belijden aangaande God in interactie met een religieuze plurale context, toen en heden. De eerste zin van de beschrijving van het programma luidt: ‘This programme studies the uniqueness and character of God, as the one and the triune, in contexts of religious pluralism, both in the Scriptures of the Old and New Testament, and in theology and present day Western society.’ Wie wil aanhaken met een mooi onderzoeksproject melde zich: zij/hij is van harte welkom.

Theologisch onderzoek aan kerkelijke theologische universiteiten stuit altijd weer op grenzen. De onderzoeksaanstelling van de vaste staf (hoogleraren) is 0,3 fte, idealiter 0,4 fte; het aantal aio’s en postdocs is beperkt; tijdbeslissende verplichtingen op het grensvlak van kerk en academie zijn er vele. Ondertussen zijn we ons blijvend bewust van het grote belang van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek. Op dit punt is zeker ook te wijzen op een fraai onderzoeksprogram onder leiding van de VU-filosoof René van Woudenberg, dat dankzij ruime toekenning van gelden door de *Templeton World Charity Foundation* (USA) nu gerealiseerd kan gaan worden. De programmatitel: ‘Science Beyond Scientism & The Abraham Kuyper Centre for Science and Religion’. Het onderzoek zal zich richten op de problemen van het zogenaamde scientisme. Hieronder is te verstaan, ik citeer: ‘the view that science, and science alone, can give us knowledge, tell us what exists, and answer our moral, existential, and religious questions’. Er zijn immers ook andere bronnen van kennis, en hoe zijn die te waarderen? Dit zijn metavragen die grote betekenis hebben voor heel ons wetenschappelijk bezig zijn, en onze kijk op de werkelijkheid. Van belang niet alleen voor filosofen, ook theologie en kerk kunnen van de resultaten van dergelijk onderzoek veel profijt hebben. Het project zal drie jaar lang uitgevoerd worden door drie hoogleraren, drie postdocs, vier aio’s en zo’n zeven bursalen, met daarnaast ondersteuning door een manager, een webmaster en een administrator. Ook ons redactielid prof. dr. G. van den Brink is bij dit program betrokken. Kijk, dit zet zoden aan de dijk. Mooi werk – we verwachten er veel van!

Theologisch onderzoek in beweging (2)

Ook op heel andere wijze is er ‘beweging’ in de theologie: de voortgaande stroomversnelling van een oeverloze hoeveelheid informatiebronnen die in een handomdraai beschikbaar zijn. Je ziet het aan de steeds kleiner wordende bibliotheekjes van studenten theologie, en aan het *cut-and-paste* karakter van sommige werkstukken. Onlangs nog vroeg een student mij, na afloop van een college over de hermeneutiek van het Hooglied, naar een aantal artikelen

hierover die ik jaren geleden in *De Wekker* had gepubliceerd. Ik beloofde via de mail een kopietje te sturen, maar hoe ik thuis ook op mijn computer zocht, ze waren niet te vinden. Tót ik me realiseerde dat ik deze artikelen nog voor de komst van mijn eerste computer eind jaren tachtig had geschreven. Een warm golfje van nostalgie ging even door me heen. Het beeld van achter de typemachine, met Typex bij de hand om foutjes te corrigeren, de artikels later in een envelop op de brievenbus gedaan voor de drukker. Wat mooi eigenlijk, en wat een heerlijk tempo toen. Maar die tijd ligt ver achter ons, de digitalisering is tot in onze theologische botten gezakt en zonder computer zouden we compleet van slag raken.

In mei jongstleden gaf prof.dr. Eep Talstra, samen met zijn postdoc dr. Oliver Glanz, voor een breed gezelschap een middag gastcolleges aan de TUA. Het ging over het belang van gedegen taalkundig onderzoek voor de exegeze en het gebruik van de *Stuttgart Electronic Study Bible*. Fantastisch instrument, die *SESB*, waarmee je in de bijbeltekst zelfs naar grammaticale structuren kunt zoeken. Talstra, met in zijn hand een exemplaar van Marten Toonders werk over de heer Olivier B. Bommel, opende zijn college met een verwijzing naar de enigszins sinistere professor Sickbock die de door heer Bommel verfoeide computer had uitgevonden. Volgens professor Sickbock zou deze uitvinding ertoe leiden dat in de nabije toekomst niemand meer hoefde te werken, omdat de computer dan alle werk zou doen. Deze voorspelling is niet echt uitgekomen. Maar de mogelijkheden voor een snelle en adequate raadpleging van bronnen zijn inmiddels eindeloos, tot grote vreugde van een rechtgeaard theoloog. Dit geldt niet het minst voor de bijbelwetenschapper, die nu eenvoudig met zijn talen kan switchen en een tekststopmaak kan realiseren die in vroeger jaren frustrerend veel tijd vroeg.

Vast onderdeel van mijn collegecursus Oriëntatie Oude Testament in het propedeutisch jaar is het doornemen van een lijst met voor de bijbelwetenschap waardevolle websites. Apart attendeer ik dan altijd op de site van het Oudtestamentisch Werkgezelschap in Nederland en België, www.otw-site.eu, die van Tyndale House in Cambridge, www.tyndale.cam.ac.uk, en ook op www.biblicalscholars.net/biblicalscholarsLinks.xml (met talloze goede links). Via deze sites zijn de mogelijkheden om encyclopedieën en andere *reference works*, commentaren, monografieën en artikelen te raadplegen legio, evenals de instrumentaria om in vreemde talen (Hebreeuws, Grieks, Syrisch, etcetera) te schrijven en te zoeken in oude teksten die in deze talen geschreven zijn. Vroeger bladerde ik voor bibliografisch onderzoek ter voorbereiding van vakpublicaties urenlang in de grote bibliografieën: *Elenchus of Biblica* (Rome) en *Ephemerides Theologicae Lovanienses* (Leuven), of in de registers van *Old Testament Abstracts* of *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft*. Deze

onderzoekstijd is via de zoekfuncties van www.atla.com of www.ixtheo.de nu gereduceerd tot een minimum, met een nog veel preciezer resultaat. Alleen vraag ik me weleens af waar deze tijdwinst nu eigenlijk blijft, gelet op het onverminderd volle dagprogramma. Dit zou een mooie vraag voor professor Sickbock zijn.

Theologisch onderwijs in beweging

Voor de wereld van het theologisch afstandsonderwijs ('*long distance learning*') is de digitalisering een regelrechte zegen. Onlangs benoemd tot lid van de *Board of Directors* van de *Greenwich School of Theology* heb ik het voorrecht dit van nabij te mogen meemaken. De geschiedenis van dit instituut gaat terug tot 1958, toen in de USA het *Geneva Theological College* werd opgericht met het oogmerk om op non-profitbasis onderwijs aan te bieden aan hen die reeds een theologische graad hadden behaald, maar om redenen van financiële aard of vanwege andere omstandigheden niet in staat waren om verder te studeren. Van de USA verhuisd naar Engeland, is dit college geleidelijk uitgegroeid tot een breed en officieel geaccrediteerd instituut met een zelfstandige board, een groep bekwame 'tutors' en examinatoren, en een groot aantal studenten van wie er honderden in de loop der jaren hun bachelor-, master- of PhD-graad hebben gehaald. In 1993 werd de officiële naam *Greenwich School of Theology* (UK), vanaf 1998 verbonden aan de *Potchefstroom University for Christian Higher Education* (nu *North-West University*) in Zuid-Afrika. Directeur is sinds 2010 prof.dr. Dries du Plooy, afkomstig uit Potchefstroom.

Het *mission statement* van GST luidt: 'Greenwich School of Theology is committed to the academic study of theological and religious subjects, students from all backgrounds, who are prepared to adopt a broad scholarly and critical approach, are welcome. The vision of the School is to enable, equip and empower all those whose aspirations are focused on extending their theological education to do so, irrespective of circumstances that might otherwise hinder their progress.' GST opereert op een '*reformed*' basis, zonder aan een specifieke theologische identiteit gebonden te zijn, zie www.gschootheol.com. Het aantal studenten stijgt de laatste jaren sterk, voor dit jaar 2012 staan er 61 studenten ingeschreven, van wie 50 (!) voor de PhD-studie. De studenten komen behalve uit Engeland en de USA ook uit onder andere Malta, Servië, Maleisie, Zambia, Ghana en Noorwegen. Prachtig dat op deze wijze via de digitale ontsluiting van theologische bronnen en hulpmiddelen mensen kunnen doorstuderen, met alle effecten van dien in hun eigen omgeving, waar zij dit door geldgebrek of anderszins onmogelijk hadden kunnen doen. Bij de eerstvolgende '*convocation*' – een plechtigheid waarbij de diploma's worden uitgereikt – in oktober aanstaande zal oud-president F.W. de Klerk het woord

voeren. In elk geval werd mij eens te meer duidelijk hoe de grenzen wegvallen, en grenzeloze mogelijkheden zich voordoen om wereldwijd het evangelie te verbreiden, en gezonde theologiebeoefening te bevorderen. Hier liggen voor theologische instellingen in Nederland ook veel mogelijkheden en kansen. De Evangelische Theologische Faculteit te Heverlee werkt al langer met de mogelijkheden van ‘*blended learning*’, en start nu met ingang van het nieuwe academische jaar 2012-2013 ook met een deeltijdbachelorstudie, waarbij de student slechts een aantal malen per jaar aan de instelling zelf verblijft, maar verder zijn studie thuis verricht via de ETF *virtual campus*, een online leerplatform. Ik vermoed dat de animo voor deze vorm van studeren groot zal zijn.

Beweging in de archeologie

Wat altijd blijft boeien, en soms de temperatuur flink doet oplopen, zijn bodemvondsten die betrekking hebben op (de wereld van) de Bijbel. Natuurlijk is de vondst van een goudschat van kruisvaarders, zoals in juli jongstleden nabij de Israëliëse stad Herzliya, heel leuk – maar wat pas echt waardevol is, zijn schriftelijke documenten. Wij zijn zo gewend aan een dagelijkse stortvloed van tekst en taal in alle mogelijke vormen, dat we steeds weer even moeten wennen aan de gedachte dat in de wereld van toen schrijfkunst een eliteaangelegenheid was en schriftelijke producten zeer schaars waren. Wordt er een tekst uit oude tijden gevonden, dan staat iedereen op scherp. Hetzelfde geldt voor artefacten die nieuw licht lijken te werpen op wat we in de Bijbel lezen. Over beweging gesproken...

Met de regelmaat van de klok worden nieuwe vondsten wereldkundig gemaakt, of ook nieuwe interpretaties van oude vondsten. Wat al een jaar geleden de aandacht trok, was in elk geval het oordeel van twee wetenschappers van Israëliëse universiteiten (dr. Boaz Zissu en prof. Yuval Goren) over het drie jaar geleden gevonden ossuarium met de Aramese inscriptie ‘Mirjam dochter van Yeshua, zoon van Kajafas, priester van Maäzja uit Beth Imri’: dit beenderenkistje moet als echt worden beschouwd. Fascinerend natuurlijk, want het moet hier gaan om een kleindochter van de Kajafas die in het proces tegen Jezus de doorslag heeft gegeven. Niet minder commotie verwekte in mei jongstleden de vondst van een 2700 jaar oud zegel van klei met daarop drie regels tekst: ‘op de zevende’.. ‘Betlehem’ .. ‘voor de koning’. Het gaat vermoedelijk om een *bulla* die een belastingafdracht verzegelde. Voor de eerste keer is zo de naam Betlehem aangetroffen. Dit zegel werd gevonden in de buurt van de Gihonbron in de oude Stad van David, waar momenteel veel archeologische activiteit plaatsvindt – zoals we met een groep studenten van de TUA in februari jongstleden met eigen ogen konden vaststellen.

Niet minder commotie werd veroorzaakt door opgravingsresultaten bij

Khirbet Qeiyafa, waar vorig jaar al een belangwekkend ostracon werd gevonden uit de 10e eeuw v.Chr. In mei jongstleden werd melding gemaakt van de vondst van een aantal cultische voorwerpen die volgens de opgravers dateren uit de tijd van David (10e eeuw v.Chr.). Drie heiligdommen zijn aangetroffen, die geen van alle afbeeldingen van mensen of dieren bevatten. Wel trof men vijf staande, vrijwel onbewerkte, stenen aan, twee basalten altaren, twee vaten om offers te brengen en twee draagbare cultische voorwerpen. Een van die voorwerpen lijkt een soort miniatuur heiligdom (van klei) te zijn, waarvan de ingang geflankeerd wordt door leeuwen en twee pilaren. Dit roept natuurlijk direct de herinnering op aan Boaz en Jachin uit de tempel van Salomo. De archeoloog Yosef Garfinkel was snel met zijn conclusies: dit moet een Israëlitische vestiging zijn geweest, waar twee bijbelse verboden werden gehanteerd, namelijk het verbod op varkens en op gesneden beelden. Krantenkop: 'Bijzondere vondst versterkt geloofwaardigheid Bijbel'. Voorzichtigheid is echter geboden. Andere gezaghebbende archeologen menen dat het fort Khirbet Qeiyafah niet Israëlitisch was, maar Kanaänitisch, of een tijdelijke militaire versterking.

Keer op keer blijkt weer dat de archeologie niet voortijdig binnengehaald moet worden om de Bijbel te 'bewijzen'. Maar enige beweging is altijd welkom. En dan niet het soort beweging van ultraorthodoxe joodse vandalen, die archeologen belagen. Triest om te lezen hoe zij onlangs een uniek mozaïek uit de vierde eeuw n.Chr. in het nationaal park Hamat Tiberias zwaar beschadigden. Uit revanche voor grafschennis, zo heet het. In elk geval blijft de bijbelse archeologie een gebied om nauwkeurig te volgen. Er zou zomaar een vondst gedaan kunnen worden die op een cruciaal punt gangbare kritische visies op Israëls geschiedenis in beweging zou kunnen brengen.

Personalia et memorabilia

Aansluitend bij het voorgaande: in gereformeerd theologisch Nederland zijn weinigen zo thuis op het grensvlak van archeologie en Oude Testament als dr. Koert van Bekkum, die twee jaar geleden cum laude promoveerde met een fraai proefschrift over het boek Jozua (inmiddels uitgegeven onder de titel *From Conquest to Coexistence. Ideology and Antiquarian Intent in the Historiography of Israel's Settlement in Canaan*, zie het Focusartikel in *Theologia Reformata* 54/3 (2011), 306-314. Des te meer is het een verheugende zaak dat hij nu benoemd werd tot universitair docent Oude Testament aan de Theologische Universiteit Kampen, naast prof.dr. G. Kwakkel die in september aanstaande voor 50% gaat werken aan de *Faculté Jean Calvin* in Aix-en-Provence, Frankrijk. Een hartelijke felicitatie aan het adres van deze nieuwe docent, en aan Kampen zelf: dit is een kwaliteitsslag.

Vijf andere felicitaties mogen met genoegen worden uitgedeeld, er is hard gewerkt de afgelopen tijd. Enny de Bruijn promoveerde 8 mei jongstleden aan de Universiteit van Utrecht met een robuuste en inmiddels veelgeprezen dissertatie over Revius, onder de titel *Eerst de waarheid, dan de vrede. Jacobus Revius (1586-1658)*. In Apeldoorn promoveerde 20 juni jongstleden Arie Versluis met een mooi proefschrift over een zeer omstreden onderwerp, onder de titel *Geen verbond, geen genade. Analyse en evaluatie van het gebod om de Kanaänieten uit te roeien (Deuteronomium 7)*. Beide proefschriften werden uitgegeven bij Boekencentrum in Zoetermeer. Dubbel feest was het aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, toen daar op 29 juni jongstleden twee promoties plaatsvonden: 's morgens verdedigde Jan Hendrik van Doleweerd zijn proefschrift *Viva Vox Dei. Over de betekenis van de autopistie van de Schrift voor zending en Schriftuitleg in de gereformeerd bevindelijke traditie*, en 's middags was Robert J.A. Doornenbal aan de beurt met zijn dissertatie *Crossroads. An Exploration of the Emerging Missional Conversation with a Special Focus on 'Missional Leadership' and its Challenges for Theological Education*. Het laatstgenoemde boek, dat gaat over de uitdaging van missionair leiderschap aan het adres van de theologische opleidingen in Nederland, riep vanwege de negatieve conclusies ten aanzien van de huidige studie theologie (te academisch, te weinig missionair) al snel afwerende reacties in de pers op. Maar er is niets mis met het opschudden van kussens, van tijd tot tijd.

Op het moment dat ik deze Reflexen afsluit, staat voor 16 augustus een zeer bijzondere promotie gepland aan de *Promise Christian University*, in samenwerking met de *William Carey University*, beide in Pasadena, Californië. De vrijgemaakte predikant Egbert Brink ontvangt dan na een verkort doctoraalprogramma gelegenheid een studie over Job en traumaverwerking te verdedigen, om de doctorstitel te verwerven. De basis van zijn voordracht tot promotiestudent ligt in Brinks publicaties en met name zijn werk als gastdocent aan de FATEB te Bangui (Centraal-Afrika). Ondertussen is hij ook tot part-time docent Oude Testament aan de Theologische Universiteit te Kampen benoemd. Alweer zo'n mooie beweging.

Een vreugde was het om te vernemen dat ons oud-redactielid prof.dr. Arie de Reuver op 17 juni jongstleden een koninklijke onderscheiding (Ridder in de Orde van Oranje-Nassau) ontving, ter gelegenheid van zijn 40-jarig ambtsjubileum. Een ridder die een bidder blijft, naar eigen zeggen. Ten slotte, het moet voor dr.ir. Jan van der Graaf een aangename verrassing zijn geweest dat hij benoemd werd tot erelid van de Gereformeerde Bond binnen de Protestantse Kerk in Nederland. We wensen hem toe dat hij onder Gods zegen dit erelidmaatschap vele jaren mag dragen!